

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 33, BR. 97–128, ZAGREB, TRAVANJ 1986.

JEDAN TIP KOLOKVIJALNE REČENICE

Vladimir Anić

0.1. Rečenice se mogu graditi (konstruirati) na konačan broj načina. U jednim jedan element поближе određuje drugi, koji ima mogućnost da se upotrijebi kao cijela konstrukcija (endocentrične, atribut uz subjekt ili predikat). U drugima (egzocentričnima) postoje odnosi: a) subjekta i predikata (predikacija), b) dopunjavanja (komplementacija), c) niza (koordinacija) i d) podređivanja jednoga dijela drugome (subordinacija).¹

0.2. Rečenice

- a) *Nije podnio izvještaj, jer da nije prikupio potrebne podatke.*
- b) *Diplomirao je na Akademiji za likovnu umjetnost, da bi ubrzo napustio slikarstvo.*
- c) *Ja, otkad sam na moru, ne mogu se ugrijati.*
- d) *Doručujemo uz Mendelsohna, pa da nismo bonvivani,*

ovako grafički organizirane, traže svaka svoj komentar (kompresija ili eliptičnost, namjerna konstrukcija u značenju vremena, udaljivanje teme od iskaza). Ipak, prve dvije dosta su česte, a i manirizirane u svoje vrijeme u nekim tipovima pisanih tekstova. U smjelo zamišljenom projektu koji bi se, sada preuzetno nazvao povijest hrvatske rečenice, prve dvije ne bi se mogle mimoići. Druge dvije izrazito su kolokvijalne, pa će ostaviti slabiji ili nikakav trag u gramatikama i pravilima interpunkcije, rađenima na pisanim tekstovima kao predlošcima. Sve zajedno pripadaju egzocentričnim subordiniranim konstrukcijama. Ima li osnove tu gradnju shvatiti kao najplodniji izvor „tipova” naše rečenice?²

¹ Usp. M. Riđanović, *Jezik i njegova struktura*, Sarajevo, 1985, str. 227–231.

² Teškoće da se izradi katalog tipova rečenica bile bi znatne. Usp. pojedinačna razmatranja u tom smislu: D. Vušović, *Jedan slučaj adverbiziranja*, *Zbornik u čast A. Belića*, Beograd, 1937; M. Pavlović, *Tri neobična tipa formulisanja rečenice i osećanja za rečenicu*, *Pitanja savremenog književnog jezika*, sv. 5, Sarajevo, 1957; M. Stevanović, *Rečenice bez razvijenih glavnih delova*, *Naš jezik*, n. s., knj. IX, sv. 1–2, Beograd, 1958; Lj. Popović, *O načinskim rečenicama s veznikom a) da*, *Naš jezik*, n. s., knj. XIX, sv. 2–3, Beograd, 1972/3.

1.0. Toj gradnji pripada i rečenica

Ako si ubio vuka, baci ga i u jamu.

Po analizi prema veznom sredstvu, to je pogodbeno rečenica. Pogodbeno rečenica ima dva dijela: protazu (koja kazuje uvjet) i apodozu (koja iznosi ono što je uvjetovano). Protaza se uvrštava u rečenicu veznicima³ (ovdje *ako*). U pogodbenim rečenicama postoje ovi odnosi: 1. Nije izvršena radnja protaznog ni radnja apodoznog predikata, 2. „Pogodba”, pretpostavka da jedna radnja postoji, uvjetuje realnost druge. Rečenica s veznikom *ako* *Ako si ubio vuka, baci ga i u jamu* može se parafrazirati *Kad si (već) ubio vuka, baci ga (onda) i u jamu*. (Parafraza *Ako ti se posao ne sviđa, zašto ga radiš?* → *Kad ti se ne sviđa* daje izvršenu radnju – jasno je ili je prethodni govornik rekao da mu se ne sviđa.) Dakle, ima rečenica s *ako* koje imaju značenje motivacije.⁴

1.1. Naša rečenica kao tekst može se nazvati gnomskom, ima primjenjivu iskustvenu poruku (posao treba uvijek obaviti do kraja) i kao takva može se približe odrediti (lička poslovice). Kao podtip pogodbene, naša rečenica može se nazvati motivacijskom rečenicom. Ona zadržava strukturnu simetriju pogodbene, jer prema potencijalu zavisnog dijela stoji modus (imperativ) glavnoga dijela.

1.2. Pomak prema novom značenju cijele složene rečenice vrši promijenjeni red riječi, koji se očituje kao aktivan gramatičko-sintaktički činilac.⁵ Promijenjeni red riječi lišava veznik *i* svojstva veznoga sredstva, pa ga možemo nazvati modifikatorom u tom smislu što uspostavlja korelativan odnos *ako-onda* → *kada-onda* (*Kada si već ubio vuka, onda ga baci i u jamu*).

2.0. Takav modifikator *i* dolazi iza predikatske sintagme apodoze (glavne rečenice) i usmjeruje radnju u objekatskom dijelu u očekivanom pravcu. Očekuje se da se učini samo jedno: da se vuk baci u jamu, a ne kamo drugo, pa otpada pitanje koje bi odgovaralo prirodi veznoga sredstva *i*: Kamo još?

2.1. Ta očekivanost pogoduje gnomiziranju rečenica takve gradnje. Ali ona se može ispunjavati raznim leksičkim sadržajima. Npr. a) *Ako si kupio mlijeko, spremi ga i u hladnjak*, ali ne može se prihvatiti kao vjerojatna rečenica b) *Ako si kupio mlijeko, spremi ga i u radnu sobu*. Ovdje se takvo usmjerenje radnje prema objektu ne očekuje, pa se postavljaju pitanja kao *gdje najprije?, zašto još i u radnu sobu?* ili u samoj rečenici dopuna *zato što..., jer... i sl.*

Rečenica *Ako si ubio vuka, baci ga i u jamu* može se smatrati produktivnim tipom naše rečenice. Veza pretpostavljene realnosti u zavisnom dijelu i iz zajedničkog iskustva (znanja) govornika i sugovornika očekivane radnje čini našu rečenicu izrazito kolokvijalnom, dakle rečenicom govorenoga jezika.

³ M. Ivić, *Lingvistički ogleđi*, „Prosveta”, Beograd, 1983, str. 145–155.

⁴ *Ib.*, str. 151.

⁵ Obično se govori o „ograničeno slobodnom” redu riječi u proširenoj rečenici. Ali red riječi je aktivan gramatičko-sintaktički činilac (i bez obzira na strukturu rečenice), što je važno u prevodjenju pasivnih konstrukcija s drugih jezika. Usp. Lj. Bibović, *On the Word-order of Subject and Predicate in English and Serbo-Croatian from the point of View of Functional Sentence Perspective*, The Yugoslav Serbo-Croatian-English Contrastive Project. *A Reports* 5. Zagreb, 1971, osobito str. 2–3.

2.2. S intonacijskog gledišta naša rečenica ne donosi novosti. Prvi dio ima uzlaznu intonaciju, poslije pauze (koju označuje, „materijalizira” zarez kao pravopisni znak) slijedi uobičajena silazna intonacija. Ona s te strane nije neočekivana, što je u skladu s njenom uobičajenošću i kolokvijalnošću.

2.3. Razmatranje ove rečenice bio bi prilog osmišljavanju pojma „tip rečenice”, kao i općenito prenošenju pojmova „graditi rečenicu”, „rečenica koja teče” – među kojima je duga i kratka rečenica kurentan parametar – u lingvističke pojmove.

U našoj razmotrenoj rečenici vidimo pojedinost u realnosti našega prirodnog jezika. Tu činjenicu niukoliko ne mijenja to što je ne prepoznamo kao rečenicu nekog pisanog stila ili žanra. (Npr. u 0.2. rečenicu (a) možemo nazvati administrativnom i time kolektivnom, a (b) možemo, uz već rečeno, nazvati i jednom od Krležinih rečenica.) Dosljedno, kolokvijalnost razmotrene rečenice izlazi iz njene strukture, a ne iz tematike ili umiješanosti drugih razgovornih elemenata (izbora riječi, frazeologije).

S a ž e t a k

Vladimir Anić, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 801.56:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 10. ožujka 1986.

A Colloquial Sentence Type

The article discusses a motivational colloquial sentence type in which word order appears as an active grammatical factor.

PROBLEMATIKA NEKIH ZAGREBAČKIH TOPONIMA I NJIHOVIH PRIDJEVA

Ivan Pelz

U v o d

U *Jeziku* (napose u godištima XXI., XXII. i XXIII.) bilo je iscrpnih i živih rasprava o općoj problematici kajkavskih imena mjesta i alternativnih, štokavskih oblika, te njihovih posvojnih pridjeva. I poslije zaključnoga članka¹ ostala nam je načelna mogućnost dvojnih rješenja i selektivne stabilizacije u praksi.

Međutim, svakodnevne aktualne potrebe sile nas na konkretan izbor za koji nemamo uvijek dovoljno utvrđenih kriterija. To se odnosi napose na imena nekih naselja u vanjskim zagrebačkim općinama, a i na neke toponime i imena ulica na užem gradskom području.

U nacrtima grada Zagreba imamo u tom pogledu veliko šarenilo i očite nedosljednosti, a nemamo u svim slučajevima pouzdana oslonca za jezičnu sigurnost.

¹ Prezimena, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku, *Jezik*, XXIII, str. 139–144.